

Úvod do náboženství starého Orientu

Hana Mayerová

hanamayer@yahoo.com

Mezopotámie

- Národy – Semité, Sumerové - > písenné záznamy
- Časové rozmezí (orientačně):
 - 3200 BC – 2300 BC – Sumerské doklady
 - 2300 BC – 1100 BC – Sumersko-akkadská syntéza
 - 1000 BC – 600 BC – Monolatrické tendence

Nauky o původu:

- Teologie
- Kosmogonie
- Teogonie
- Kosmografie
- Antropogonie

Teocentrický kult – bohostředný – chrám, vybavení, personál,
zikkuraty

Antropocentrický kult – zaměření na člověka – magie, divinace,
exorcismus

Teologie

- Polyteismus; henoteismus = monolatrie; fokalizace
- Reprezentace: antropomorfní, symbolická, zoomorfní, matematická, astrální

- DINGIR / ilu / iltu
- Pozitivní výroky o bozích
 - V čem jsou srovnatelní s lidmi
 - ilūm = božství
 - ME.LÁM / melammu – božská moc, záře, království, pravda, lež, děsivá záře,...
- Negativní výroky o bozích
 - V čem jsou odlišní
 - Nesmrtelnost X dvě výjimky
 - Někdy prvek sebestvoření, někdy zrození zcela chybí
 - Neproniknutelnost, nepoznání božského světa

Mezopotamský panteon

- Různé funkce
- Systematizace – dvě základní třídy:
 - Nejvyšší třída:
 - AN / Anu
 - ENLIL
 - EA / Enki
 - Astrální třída:
 - NANNA / Sín
 - UTU / Šamaš
 - INANNA / Ištár

- Období městských států rozvoj henoteismu
- Každý bůh má své centrum, okrsek – Enki / Eridu; ENLIL / Nippur; Sín / Ur; Šamaš / Sippar, Larsa; Aššur / Aššur; Marduk / Babylon; AN / Uruk (Eanna); ...
- Bohové označováni jako silní, mocní, dokonalí, vědoucí, ... - různé způsoby výtvarného zpracování

Způsoby zobrazování božstev:

- ❑ Antropomorfní zobrazení – lidská podoba; doprovodné atributy astrální, věcné, zvířecí; tiára s rohy
 - více ve 3. tis. BC
 - sochy, sošky v chrámech

BM89115
Akkadian period/ 2300 BC

❑ Symbolická reprezentace – postupné nahrazování figurálního ztvárnění

❑ Zoomorfní reprezentace

❑ Matematická reprezentace – cca od 13. stol. BC, pouze v písemných dokladech

60 = AN

50 = ENLIL

40 = Enki

30 = NANNA

20 = UTU

15 = INANNA

14 = Nergal

10 (6) = ADAD / Marduk

nejde o numerickou hodnotu znaků

❑ Astrální symbolizace – až od 1.pol. 2. tis. BC – řazení hvězd a planet k jednotlivým bohům (ENLIL – souhvězdí *ereqqu* = vůz – Velký vůz; Nergal – planeta *šalbatānu* = ohnivá – Mars;...)

UTU/Šamaš

Kosmogonie a teogonie

- Oblíbené literární téma – řada tradic, ale žádná nepřevládla
- V sumerské tradici mýtus o stvoření světa chybí – jen zmínky – např. **Zpěv o motyce**, kde ENLIL rozdělil nebe a zemi, či **Spor ovce s obilím**, v němž je Anu zploditelem bohů
- Kosmogonie spojena se vznikem bohů – teogonie

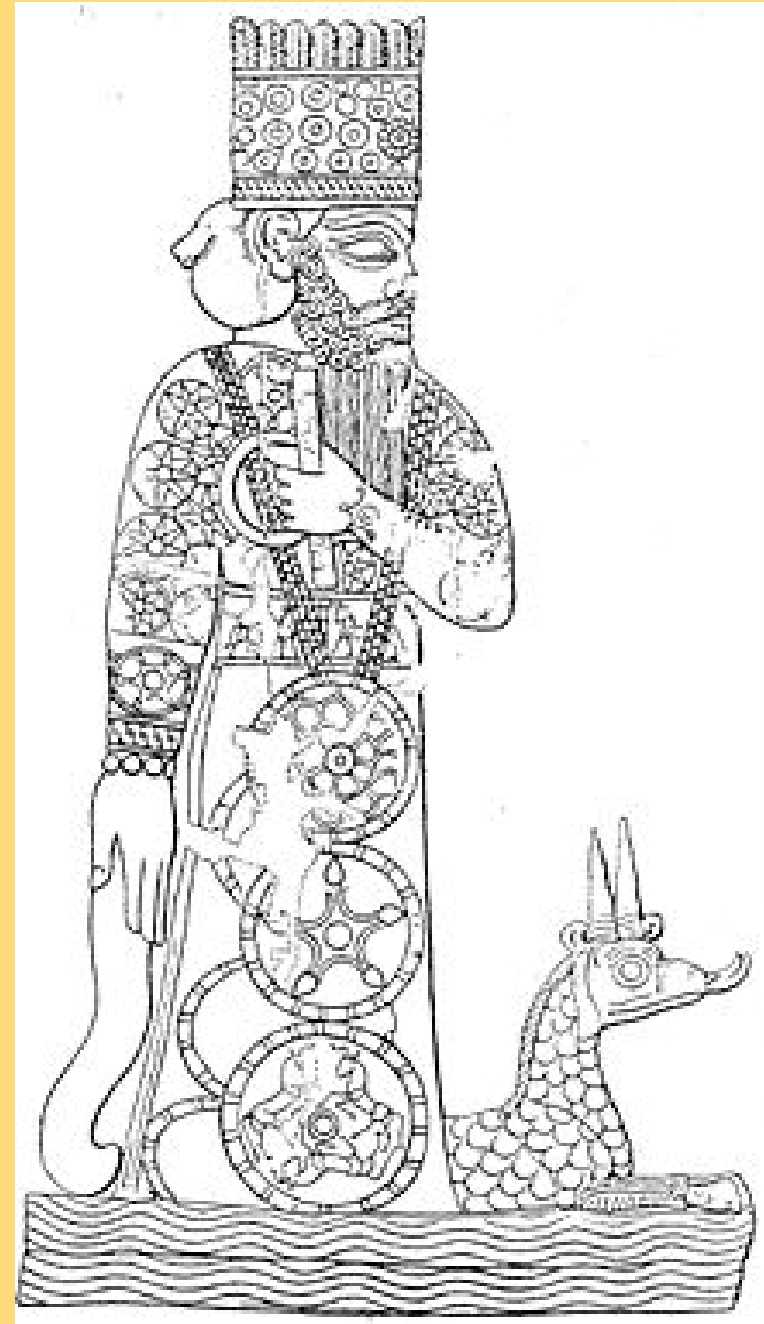
Enúma eliš = „Když nahoře“ (Babylonský epos o stvoření světa)

- Fragmenty z 1. tisíciletí, z Asýrie i Babylónie
- Recitace při Novoročních slavnostech
- Prapůvodní bohové - **Apsú** (zploditel) = sladkovodní oceán a **Tiámat** (rodička veškerenstva) = slané moře
- > nová generace bohů Laḫmu a Laḫamu - > Anšar a Kišar a další, jako poslední stvořen Marduk, syn Ey

- Boj proti Tiámat začíná Ea, neúspěšně; pokračuje An, také neúspěšně; povolán Marduk
- Tiámat roztržena – stvořen svět, rozdělení sfér mezi bohy a Anunnakové přidělení mezi nebe (300) a podsvětí (300)
- VI. tabulka – stvoření člověka
- VI. a VII. tabulka – výčet 50-ti Mardukových oslavných jmen

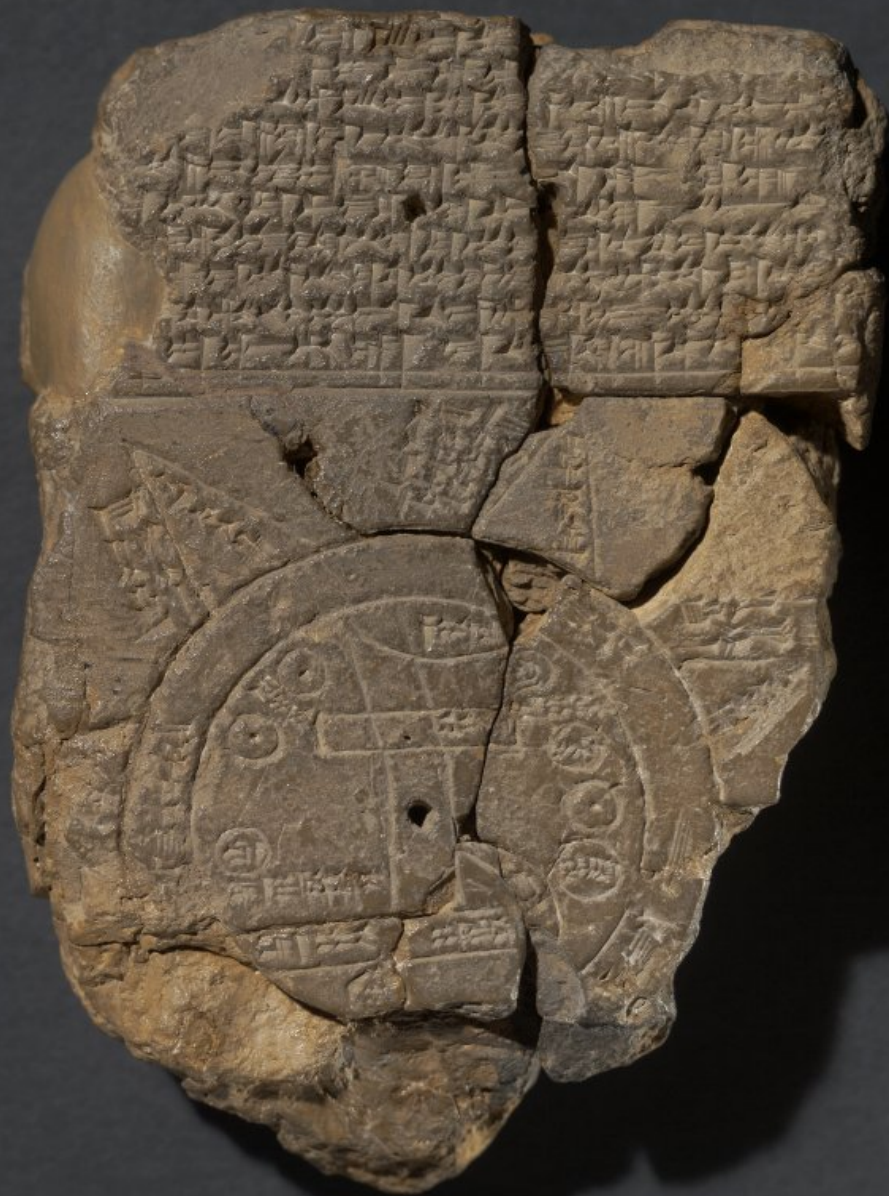
Atrachasis – rozdělení světa losem –
Anu – nebesa, Enlil - země, Enki -
vodstvo

Kosmogonie se objevuje také v některých zaklínáních – Zaklínání proti bolavému zubu, Zaklínání dětské nemoci očí atd.

Kosmografie

- Všeobecná představa – nebe, plochá země, podsvětí – Z a V ohraničen horami
- Bližší popis dle textu z 1. tis. – Asýrie – 6 sfér světa (?) – nejasný význam „pevné horní země“
- Jasnější představy o podsvětí než o nebesích
- Primární vnímání nebe, země, vody a času
- Jasně představy o svém blízkém i vzdálenějším okolí – mapy světa a plány měst již od 3. tis. BC

„Babylonská mapa světa“ – snad Nippur nebo Sippar, 6. stol. BC

MB 92687

Antropogonie

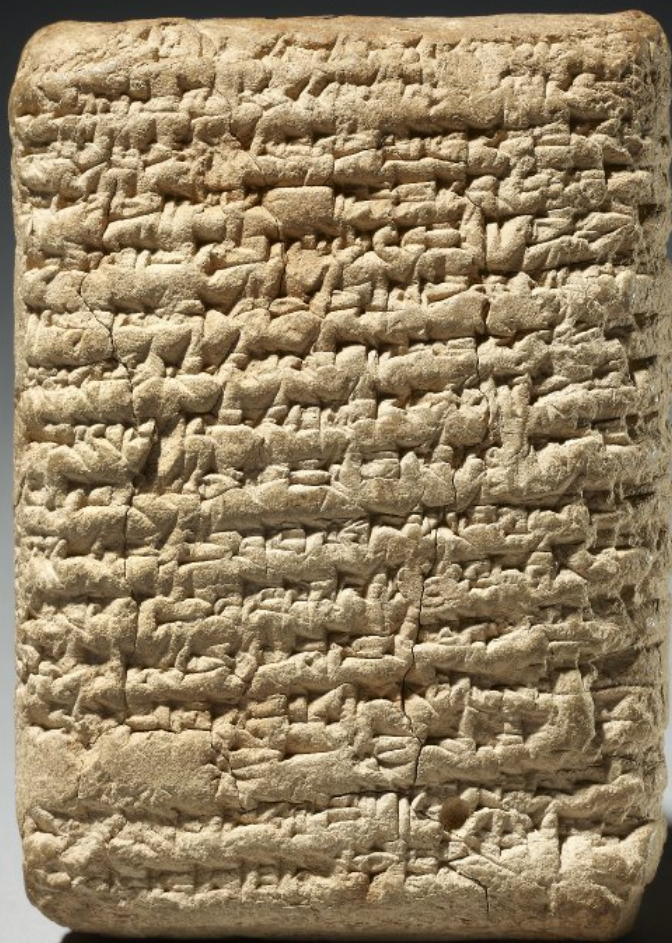
2 tradice vzniku člověka:

- Nippuská – **Zpěv o motyce** – stvořitelem je Enlil - člověk vyrostl ze země jako tráva
- Eridská – **Atrachasis** – stvořením pověřen Enki – smísení hlíny s krví a masem zabitého boha (výjimka nesmrtelnosti bohů!)

Atrachasis vychází ze starší sumerské verze příběhu **Enki a Ninmach** – člověk stvořen pro ulehčení práce bohů – Ninmach tvoří 6 postaviček z hlíny, poté se o stvoření pokouší Enki

Atrachasis – „Inūma ilū awīlum“ (Když bohové byli lidmi) - babylonský epos; několik verzí a desítky fragmentů, nejstarší z 1. pol. 2. tis. BC

Mýtus Enki a Ninmach
(7,6 x 5,4 cm)

MB 12845

- Na počátku vzpoura nižších bohů Igigů proti vyšším Anunnakům kvůli tvrdé práci na kanálech
- Bélet-ilí / Mami / Mamu / Nintu – vyzvána, aby stvořila člověka, který práci převezme; Bélet-ilí si přizve Enkiho
- Základ z hlíny, masa a krve zabitého boha
- Vytvořeno 7 mužů a 7 žen
- Enlil postupně sesílá morové rány a sucho; nakonec plánuje potopu
- Enki tajně seznamuje s plány člověka Atrachasíse
- Téma potopy

Další mýty s motivem stvoření člověka:

- Stvoření lidstva z krve bohů – sumersko-akkadská verze z Aššuru, 12./11. stol. BC
- Mýtus o stvoření člověka a krále – z Babylonu a Aššuru, 1.pol. 1.tis. BC - cílený motiv postavy panovníka